

GRUPA GRANICA

Listopad 2023

Raport z granicy polsko-białoruskiej

نحن قد هربنا من الحرب لسنا مجرمين حتى نُعامل بهذه الطريقة انا متعجب كيف يتمكن هؤلاء الأشخاص من ضربنا وتركنا بلا طعام وماء حتى نموت ثم يعودون إلى منازلهم وعائلاتهم ويقومون بممارسة حياتهم بشكلٍ طبيعي

Uciekliśmy przed wojną, nie jesteśmy przestępcami, których można traktować w taki sposób. Dziwię im się, że są w stanie nas bić i zostawiać bez jedzenia i wody, aż umrzemy. A potem wracają do domów i rodzin i dalej prowadzą swoje zwyczajne życie.

Wiadomość nadesłana przez grupę z Syrii, która utknęła w pasie pomiędzy polskimi i białoruskimi zabezpieczeniami granicznymi, po czym trafiła do więzienia w Rosji.

Spis treści

Wstęp	3
Sytuacja na granicy	4
Narastający kryzys w Finlandii	6
Podsumowanie ilościowe LISTOPAD 2023	6
Demografia i trendy	7
Interwencje humanitarne, medyczne i prawne	9
Wywózki i przemoc służb	10
Szpitala	12
Strzeżone ośrodki dla cudzoziemców	13
Ubieganie się o ochronę w Polsce	14
Definicje	16

Wstęp

Poniższe opracowanie zawiera dane uzyskane z pierwszej ręki od osób uczestniczących w opisanych wydarzeniach. Dziękujemy wszystkim organizacjom humanitarnym działającym na pograniczu polsko-białoruskim oraz osobom z nimi współpracującym za udostępnienie nam raportów z przeprowadzonych przez siebie interwencji. Nasze źródła obejmują zarówno organizacje, nieformalne inicjatywy, jak i osoby prywatne, często pragnące zachować anonimowość, dlatego nie wymieniamy ich z nazwy, jeżeli nie udzieliły nam na to zgody. Szczególne podziękowania należą się wszystkim osobom w drodze, które zdecydowały się podzielić z nami własnymi doświadczeniami.

Pracownicy i pracowniczki organizacji humanitarnych oraz osoby z nimi współpracujące podkreślają, że trudny kontekst i etyka ich pracy często nie pozwalają na uzyskanie bardziej szczegółowych informacji na temat historii i sytuacji ludzi w drodze. Podczas interwencji wielu z nich jest w tak złym stanie psychicznym, że nie ma możliwości uzyskania szczegółowych informacji bez narażania ich na ryzyko retraumatyzacji lub wywoływania

w nich poczucia, że są organizacjom humanitarnym winni jakiegokolwiek odpowiedzi na pytania z racji otrzymania od nich wsparcia.

Opisywane interwencje i wsparcie udzielone osobom w drodze miały miejsce na terytorium województw podlaskiego i lubelskiego. Osobom przebywającym w Białorusi udzielane są informacje dotyczące sytuacji prawnej oraz dostępu do procedur ubiegania się o ochronę międzynarodową w Polsce i w Białorusi.

Mamy nadzieję, że ten krótki zarys kontekstu pomoże Wam lepiej zrozumieć obecną dynamikę wydarzeń w rejonie przygranicza z Białorusią. Dodatkowe pytania i rekomendacje osób lub organizacji, które również mogłyby być zainteresowane otrzymywaniem raportów prosimy kierować na adres wearemonitoring@gmail.com.

Definicje

Na końcu raportu znajduje się spis pojęć i przyjmowanych przez nas definicji.

aktualna liczba zmarłych

53

Fot. z archiwum Fundacji Egala

Sytuacja na granicy

Listopad był okresem kontynuacji praktyk służb narażających ludzi na utratę zdrowia i życia. Udało nam się zarejestrować między innymi świadectwo mężczyzny pushbackowanego w grupie z kobietą i dwójką małych dzieci w wieku 13 i 3 lat. Według jego relacji, po białoruskiej stronie członkowie grupy doświadczyli pogryzień przez psy tamtejszych służb, po polskiej, już po złapaniu i przed wywózką — spryskania gazem łzawiącym.

4 listopada na pograniczu został postrzelony w plecy obywatel Syrii, pocisk ominął na szczęście najważniejsze organy wewnętrzne. Według jego relacji, przekroczył granicę wraz ze swoją grupą przez dziurę w płocie. Po przejściu kilku kilometrów w głąb terytorium Polski usłyszeli polskie służby. Zerwali się do ucieczki, mężczyzna został trafiony kula w plecy. Nie wie, co stało się z jego towarzyszami. Relacjonuje, że usłyszał co najmniej 3 strzały, choć, jak

twierdzi, być może było ich więcej. Pierwsza kula trafiła go w plecy, potem słyszał kolejne. Jak relacjonuje, po około pięciu minutach stracił przytomność. Mężczyzna przeszedł ponad sześciogodzinną operację w Uniwersyteckim Szpitalu Klinicznym w Białymstoku. W wypowiedzi dla „Gazety Wyborczej” rzeczniczka tej placówki powiedziała, że pacjent miał wiele szczęścia: *Gdyby kula przeszła centymetr wyżej, miałby sparaliżowane nogi i m.in. nie mógłby trzymać moczu.* Dziennikarze gazety zadali pytanie o to wydarzenie służbom prasowym Oddziału Żandarmerii Wojskowej w Lublinie (właściwej miejscowo i rzeczowo — strzał został oddany przez żołnierza Wojska Polskiego) oraz Dowództwa Sił Zbrojnych. Odpowiedzi, jakie zostały udzielone, stoją ze sobą w sprzeczności — podano, że strzał został oddany przypadkowo (w wyniku potknięcia — *broń była odbezpieczona, bo wojskowy był*

gotowy do oddania strzału alarmowego w powietrze), ale też, że był to rykoszet strzału alarmowego (pokrzywdzony został ranny w wyniku rykoszetu pocisku po oddaniu przez żołnierza strzału ostrzegawczego)¹. W tym momencie w białostockiej prokuraturze rejonowej trwa postępowanie przygotowawcze. Na razie wstępnie zakwalifikowano zdarzenie jako nieostrożne obchodzenie się bronią i nieumyślne spowodowanie obrażeń u innej osoby. Mężczyźnie udało się też złożyć wniosek o ochronę międzynarodową.

9 listopada udało się także wstrzymać deportację obywatela Egiptu. Mężczyznę tymczasowo chroni od deportacji interim measure otrzymany od Europejskiego Trybunału Praw Człowieka.

W listopadzie w Sądzie Rejonowym w Bielsku Podlaskim (Wydział Zamiejscowy Karny w Siemiatyczach) zapadł też **wyrok uniewinniający**² czworo aktywistów, którzy w marcu br. przekazali żywność i wodę ludziom znajdującym się po drugiej stronie postawionego wzdłuż granicy płotu. Sąd uznał, że rozporządzenia Wojewody (w tym przypadku rozporządzenie dotyczące zakazu przebywania w okolicy płotu) nie mogą stanowić podstawy odpowiedzialności w ramach wykroczenia, o którym mowa w art. 54 Kodeksu wykroczeń. Jednocześnie sąd uznał, że obwinieni nie złamali zakazu przekazywania przedmiotów przez linię granicy z Białorusią, ze względu na to,

że mur nie stoi dokładnie w linii granicy, ale został wybudowany po stronie polskiej, około 1-2 metry od granicy, zatem położenie pakunków z pomocą na ziemi tuż za płotem nie jest przekazywaniem rzeczy przez granicę państwa. Jak pisze na swojej stronie Helsińska Fundacja Praw Człowieka: *Ustalenia sądu w tym zakresie są istotne również dla oceny sytuacji osób, które znajdują się tuż przy murze granicznym i wnioskuje o przyznanie ochrony międzynarodowej*.³ Jak dotąd państwo polskie odmawiało przyjęcia wniosków o ochronę od ludzi stojących tuż za płotem, twierdząc, że znajdują się oni po stronie białoruskiej.

W listopadzie 2023 r. dotarły do nas informacje o kolejnych 2 ofiarach śmiertelnych na granicy. To 52 i 53 śmierć, o której nam wiadomo.

4 listopada na terenie Rezerwatu Ścisłego Białowieskiego Parku Narodowego znaleziono zwłoki mężczyzny z Syrii. Postępowanie w tej sprawie prowadzi Prokuratura Rejonowa w Hajnówce.

28 listopada białoruskie media podały informację o śmierci mężczyzny pod płotem granicznym po jego wschodniej stronie. Świadcami śmierci mieli być przypadkowi mężczyźni z Afganistanu, którzy trafili na umierającego. Według ich wypowiedzi, przytaczanych w materiale, mężczyzna był skrajnie wycieńczony⁴. Ze względu na podporządkowanie mediów białoruskich autorytarnej władzy nie mamy możliwości zweryfikowania tej informacji.

¹ <https://bialystok.wyborcza.pl/bialystok/7,35241,30379408,kryzys-na-granicy-polsko-bialoruskiej-postrzelony-przez-zolnierza.html> [dostęp z dn. 6.12.2023 r.].

² <https://www.rp.pl/prawo-karne/art39376391-sad-niesienie-pomocy-przez-mur-na-granicy-z-bialorusia-jest-legalne> [dostęp z dn.13.12.2023 r.].

³ <https://hfhr.pl/aktualnosci/za-murem-na-granicy-jest-pas-polskiego-terytorium> [dostęp z dn.8.12.2023 r.].

⁴ <https://gpk.gov.by/news/gpk/154514/> [dostęp z dn.8.12.2023 r.].

Narastający kryzys w Finlandii

Na początku listopada rozpoczął się kryzys na granicy pomiędzy Rosją a Finlandią – przede wszystkim na przejściach na południowym odcinku wspólnej granicy tych dwóch państw. Do połowy miesiąca liczba wnioskujących o ochronę międzynarodową gwałtownie rosła. W części były to osoby na rowerach – ze względu na specyfikę przejść (drogowe, a nie pieszce). W konsekwencji zwiększonej presji na przejścia (inspirowanej i organizowanej przez Rosję), rząd fiński podjął decyzję o zamknięciu przejść w południowej Finlandii – w Vaalimaa, Nuijamaa, Imatra oraz Niirala. Kilka dni później w fińskich mediach pojawiły się fragmenty raportu Kanclerza Sprawiedliwości: *Rządowa propozycja nie zabezpiecza wystarczająco praw do międzynarodowej ochrony zawartych w normach konstytucyjnych, prawie UE, Europejskiej Konwencji Praw Człowieka oraz innych dokumentach*⁵. Mimo tego, 30 listopada dla ruchu osobowego granica została zamknięta całkowicie (na dwa tygodnie).

W nocy z 17 na 18 listopada (a więc już po zamknięciu kilku przejść, ale jeszcze przed zablokowaniem granicy całkowicie) otrzymaliśmy prośby o pomoc od grup znajdujących się przy zamkniętym przejściu. Jedną z kontaktujących się grup liczyła około 20 osób, znajdowali się przy wyraźnie zamkniętym przejściu (betonowe zapory, concertina, stojący funkcjonariusze z bronią). W kolejnych dniach odzywały się następne grupy. Na wystanych filmikach widać rowery, którymi ludzie dojechali na granicę z Finlandią. Piszący informowali nas, że Rosjanie pozwolili im podejść pod oficjalne przejście graniczne w Nuijamaan, ale, jak się okazało, strona fińska zainstalowała zasieki z drutu żyłkowego. Przekazano im, że wnioski o ochronę można składać na przejściach w Salla i Vartius. Migranci napisali nam też, że Rosjanie, mimo bardzo niskich temperatur, nie pozwalają im zawrócić z tego przejścia granicznego, więc utknęli

Podsumowanie ilościowe LISTOPAD 2023

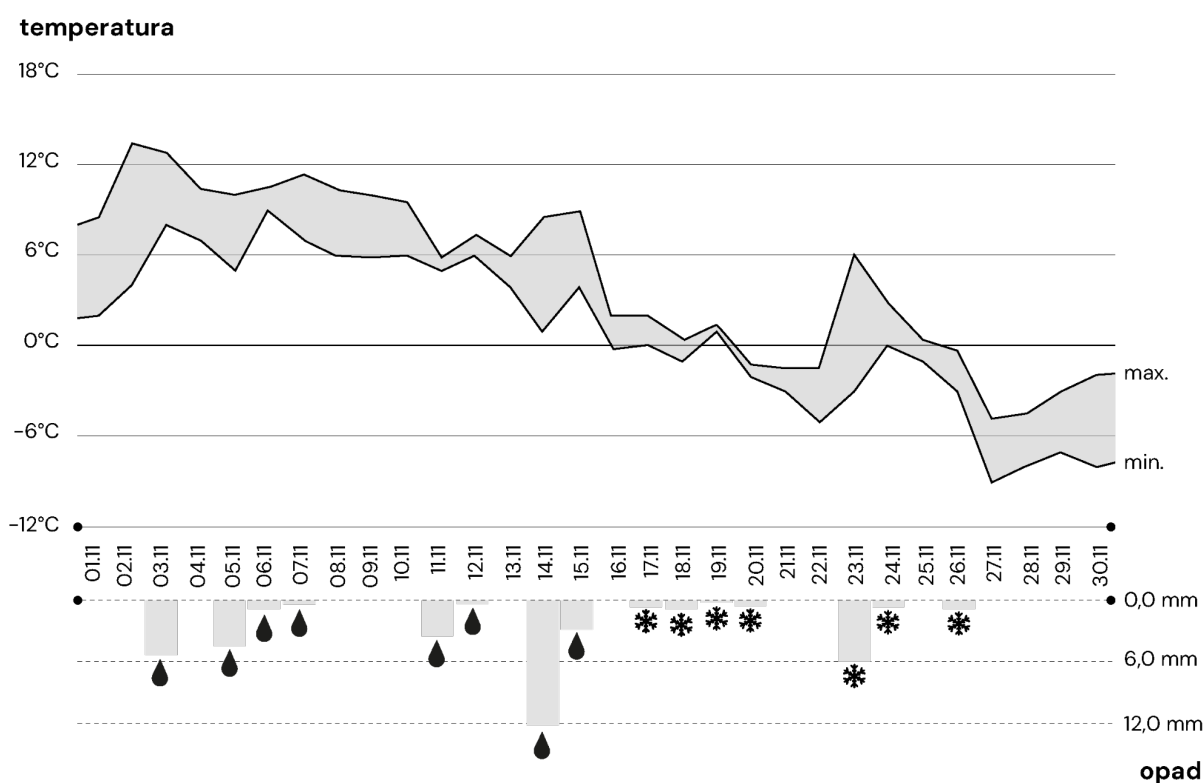
	grupy	osoby indywidualne	dzieci (MBO)	kobiety (w tym w ciąży)
Zgłoszenia łącznie	72	301	13 (2)	19 (2)
Zgłoszenia z Sistiemy	12	103	10 (0)	11 (0)
Wsparcie udzielone	37	86	1 (1)	3 (1)
Zgłoszone wywózki	18	86	3 (-)	1 (-)
Liczba interwencji			47	

⁵ Za: <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/swiat/artykuly/9356897,finlandia-nie-zamknie-calej-granicy-z-rosja-przed-azylantami-przygot.html> [dostęp z dn. 7.12.2023 r.].

Demografia i trendy

W raportowanym okresie (01-30.11.2023 r.) odnotowaliśmy zgłoszenia od 301 osób podróżujących w 72 grupach. Jest to spadek na poziomie 49% w stosunku do zanotowanych w poprzednim miesiącu (01-31.10.2023 r.) 588 zgłoszeń osób w 140 grupach. Bardzo podobnie prezentuje się porównanie tych samych danych z 2022 roku – liczba zgłoszeń spadła o 44% – z 709 w październiku do 395 w listopadzie 2022.

Zmniejszenie liczby zgłoszeń jest charakterystyczne dla okresu jesienno-zimowego. Jednym z powodów może być zdecydowane pogorszenie warunków atmosferycznych – obniżenie temperatury oraz opady śniegu skutecznie utrudniają przemieszczanie się oraz długotrwałe przebywanie w lesie. W trzynastu dniach listopada temperatura spadała poniżej zera, a opady śniegu lub deszczu pojawiały się w 15 dniach.

Rys. 1 Warunki pogodowe w listopadzie 2023 r. wg stacji pogodowej Białystok.

Zmniejszenie ruchu na granicy zauważalne jest również w statystykach Straży Granicznej dotyczących liczby „ujawnień cudzoziemców, którzy podjęli próbę nielegalnego przekroczenia polsko-białoruskiej granicy”. Porównanie liczb z października i listopada 2023 prezentuje podobny spadek (47%) – wg kolejnych komunikatów publikowanych na stronie Komendy Głównej SG w dn. 1-30.10. ujawniono 2040, natomiast w dn. 1-31.11. – 1385 osób.

Z informacji udzielonych nam przez organizacje humanitarne i osoby z nimi współpracujące wynika, że w listopadzie podjętych zostało łącznie 47 interwencji terenowych, a dotrzeć ze wsparciem udało się do 86 osób podróżujących w 37 grupach. Efektywność niesionej pomocy utrzymuje się na podobnym poziomie na przestrzeni ostatnich miesięcy – we wrześniu udało się dotrzeć do nieco poniżej 83% osób proszących nas o wsparcie na terytorium Polski, w październiku do ponad 78%, natomiast

w listopadzie 2023 było to prawie 84% — otrzymaliśmy prośby o pomoc od 97 osób znajdujących się w chwili kontaktu na terytorium Polski, zaś 86 z nich udało się tej pomocy udzielić.

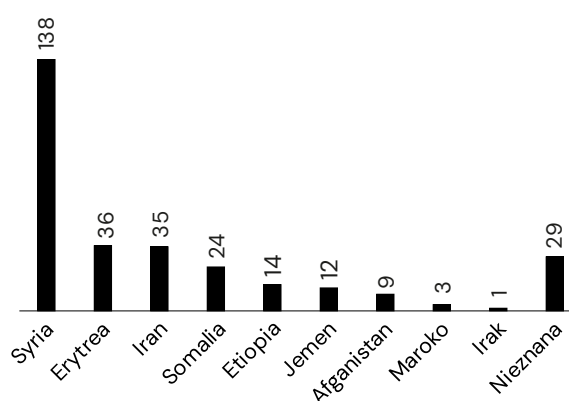
12 z 72 grup, które zgłosiły się w listopadzie, znajdowało się w momencie nawiązania kontaktu w pasie pomiędzy mieszczącą się na polskim terytorium barierą a umocnieniami po stronie białoruskiej (tzw. Sistiema), przez osoby w drodze zwanym *muharrama*⁶. W skład tych grup wchodziły łącznie 103 osoby, w tym 10 dzieci i 11 kobiet. Podkreślamy, że liczby te nie są kompletne i nie pozwalają na oszacowanie, chociażby w przybliżeniu, faktycznej liczby osób przebywających w danym okresie w pasie pomiędzy zaporami. Prezentujemy je ponieważ pozwalają określać tendencje spadkowe i wzrostowe oraz odnotowywać momenty zwiększonej aktywności migracyjnej w obszarze granicy polsko-białoruskiej.

W raportowanym okresie niezmiennie większość osób zgłaszających potrzebę uzyskania pomocy humanitarnej stanowią osoby z krajów Bliskiego Wschodu, w szczególności Syrii, którą jako kraj pochodzenia wskazała prawie połowa wszystkich proszących o wsparcie, bo aż 138 osób (46%). Odwrócił się natomiast trend związany z widocznym od przełomu lipca i sierpnia spadkiem liczby zgłoszeń od osób pochodzących z krajów tzw. Rogu Afryki. Podczas gdy w drugiej połowie lipca 46% wszystkich zgłoszeń pochodziło od osób z tamtego regionu, w kolejnych miesiącach ten stosunek malał, aż do zanotowanych w październiku jedynie nieco ponad 4,6%. Natomiast w listopadzie widoczny jest znaczący wzrost — 74 ze wszystkich 301 zgłaszających się z prośbą o wsparcie osób, czyli 25%,

jako kraj pochodzenia wskazało Erytreę, Etiopię lub Somalię.

W listopadzie 2023 kobiety stanowiły 6,3% ogólnej liczby zgłoszeń — na 301 osób zgłaszających potrzebę wsparcia na granicy polsko-białoruskiej, było ich 19. Są to liczby podobne do danych zebranych w październiku (6,12%) i wrześniu 2023, kiedy to kobiety stanowiły nieco poniżej 8% wszystkich zgłoszeń. Odnotowany spadek (dla porównania w okresie pomiędzy 5 maja a 5 lipca kobiety stanowiły 13% wszystkich zgłaszających się osób i 15% wszystkich, do których organizacjom humanitarnym udało się dotrzeć z pomocą rzeczową, prawną i medyczną) jest charakterystyczny dla okresu jesiennego-zimowego cechującego się gorszą pogodą, a co za tym idzie znacznie trudniejszymi warunkami podróży.

Udział osób małoletnich w raportowanym okresie utrzymuje się na poziomie podobnym do ostatnich raportowanych przez nas okresów i wynosi 4,3% wszystkich osób zgłaszających potrzebę uzyskania wsparcia. 2 z 13 małoletnich, z którymi mieliśmy kontakt w listopadzie 2023, podróżowała bez opieki prawnego opiekuna bądź opiekunki.

Rys. 2 Kraje pochodzenia osób, które zgłosiły potrzebę wsparcia w listopadzie 2023

⁶ Muharrama w j. arabskim oznacza "zabroniona". Osoby w drodze używają również dłuższego określenia المنطقة المحرمة "zabroniona strefa".

Interwencje humanitarne, medyczne i prawne

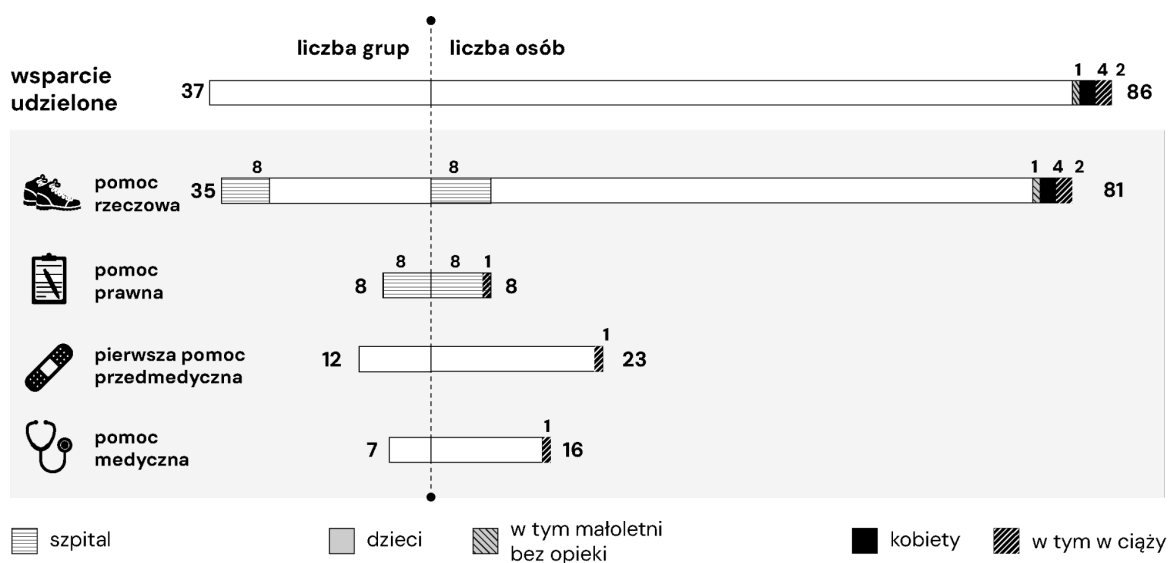
Organizacjom humanitarnym i osobom z nimi współpracującym, które podzieliły się z nami informacjami, udało się udzielić wsparcia rzeczowego 37 grupom, w skład których wchodziło w sumie 86 osób, w tym 4 kobiety (dwie z nich deklarowały bycie w ciąży) oraz jeden mały podróżujący bez opieki prawnego opiekuna bądź opiekunki.

16 osobom, 15 mężczyznom i jednej kobiecie, podróżującym w 7 niezależnych grupach, udzielono dodatkowo specjalistycznej pomocy medycznej dzięki zaangażowaniu medyków Lekarzy bez Granic oraz medyków przebywających na Podlasiu prywatnie, w charakterze wolontariuszy.

Organizacje zapewniające ludziom w drodze wsparcie rzeczowe i medyczne w przygranicznych rejonach wzięły udział w łącznie 38 udanych interwencjach.

Według zaangażowanych w pomoc, ludzie w lesie najczęściej proszą o żywność, wodę, suche ciepłe ubrania oraz powerbanki. Pojawiają się również prośby o przekazanie telefonów komórkowych. z przeważającą częścią relacji osób zgłaszających się do nas po wsparcie wynika, że ich aparaty telefoniczne niszczone są podczas wywozek. Nie maleje skala zgłaszanych nadużyć ze strony osób opisywanych przez pokrzywdzonych jako funkcjonariuszy polskich służb mundurowych. do nadużyć tych można zaliczyć między innymi wyżej wymienione wyżej niszczenie telefonów komórkowych oraz pobicia.

W raportowanym okresie, grupy do których udało nam się dotrzeć z pomocą rzeczową, medyczną lub prawną liczyły średnio 2 osoby. Najliczniejsza grupa do której udało nam się dotrzeć liczyła 7, a aż 15 udanych interwencji dotyczyło samotnych osób.

Rys. 3 Liczba grup i osób, którym w raportowanym okresie udzielono danej formy wsparcia

Wywózki i przemoc służb

	grupy	osoby indywidualne	dzieci (MBO)	kobiety (w ciąży)
Zgłoszenie wywózki	18	86	3 (-)	1 (-)
Zgłoszona przemoc Polska	6	40	2 (-)	-
Zgłoszona przemoc Białoruś	4	21	-	-

W listopadzie 86 pojedynczych osób zgłosiło doświadczenie pushbacku. Spośród nich 12 poinformowało nas, że były wywiezione więcej niż raz. Zwracamy uwagę, że nie wszystkie z tych wielokrotnych pushbacków miały miejsce w listopadzie. Z trzema osobami, które deklarowały doświadczenie wywózki, przeprowadzono wywiady pogłębione, w trakcie których respondenci wskazywali ogólną liczbę pushbacków, którym byli poddani – nie tylko w danym miesiącu.

Coraz trudniejsze warunki pogodowe nie spowodowały zawieszenia praktyki wywózek. Wśród osób, które jej doświadczyły w tym miesiącu była dwójka dzieci w wieku 5 i 3 lat.

	86	liczba zgłoszonych wywózek przez pojedyncze osoby
	12	liczba osób, które zgłosiły, że poddano je więcej niż jednej wywózce
	4	liczba wywiezionych osób z grup wrażliwych

Pod koniec listopada, kiedy temperatury sięgały poniżej zera, funkcjonariusze i funkcjonariuszki Straży Granicznej pushbackowali między innymi kolejnego mężczyznę wraz z jego towarzyszami. Mężczyzna podkreślił, że strażniczki, z którymi miał kontakt były wyjątkowo rasistowskie: [...] *especially women in the Polish army are very racist*. Wywózka miała mieć wyjątkowo brutalny charakter. Osoby jej poddane miały doświadczyć wszystkich rodzajów przemocy:

I received all kinds of violence from the Polish army, which does not know humanity.

Zniszczono także ich telefony oraz użyto wobec nich gazu pieprzowego, granatów hukowych oraz strzelano gumowymi kulami. Pozbawienie pokrzywdzonych dostępu do aplikacji komórkowych, dzięki którym mogą się poruszać w lesie niesie za sobą jeszcze większe niebezpieczeństwo podczas opadów śniegu i temperatur poniżej zera. W ubiegłym miesiącu odbyły się szkolenia funkcjonariuszy pełniących obowiązki na Podlasiu, dotyczące rozpoznania i udzielania pomocy osobom w hipotermii⁷.

⁷<https://www.strazgraniczna.pl/pl/aktualnosci/12701.Szkolenia-z-zakresu-udzielania-pierwszej-pomocy-osobom-w-hipotermii.html> [dostęp z dn. 10.12.2023 r.].

Inną praktyką, która jesienią i zimą, nieść może za sobą dużo poważniejsze konsekwencje, jest pushbackowanie osób w odległych od zatrzymania miejscach. Inny Syryjczyk przekroczył granicę w dwunastoosobowej grupie. Został wraz z towarzyszami zatrzymany i pushbackowany w miejscu oddalonym o prawie 6 km od miejsca wejścia na teren Polski (tak dokładne wyliczenie możliwe jest dzięki precyzyjnego wskazaniu przez mężczyznę numeru słupka, przy którym przekroczył wraz z grupą granicę Polski oraz tego, przy którym doszło do pushbacku). Wcześniej wszystkim zniszczono telefony, pobito, oraz potraktowano gazem pieprzowym:

I remember him well, he broke our phones, beat us, and sprayed us with pepper [spray - WAM] without mercy.

Nie udało nam się ustalić, w jakich okolicznościach mężczyzna znalazł się w Rosji. Wcześniej relacjonował również, że podejmował próbę przekroczenia granicy łotewsko-białoruskiej. Na terenie Łotwy miał zostać pobity i pushbackowany przez tamtejszych funkcjonariuszy. Według jego relacji, po wywózce z Łotwy znalazł się na terenie Federacji, gdzie został aresztowany i umieszczony w miejscu, które określił jako więzienie. Został tam zmuszony do podpisania dokumentu, w którym Syria uznana została za kraj bezpieczny. W związku z czym Syryjczyk może być deportowany do kraju pochodzenia. Podczas zatrzymania otrzymał również możliwość wstąpienia do armii rosyjskiej, którego odmówił. Nie jest to pierwszy raportowany nam przypadek osoby, która po doświadczeniu pushbacku zgłosiła otrzymanie propozycji wcielenia do rosyjskiego wojska od tamtejszych służb, jako alternatywę dla deportacji:

We have been in prison for 11 days and they asked us to volunteer for

the Russian army, but we refused. [...] We signed the forced deportation decision and were forced to sign papers guaranteeing that our country is safe.

Wszystkie osoby w grupie, także mężczyzna, którego relację przedstawiamy, podczas zatrzymania na terenie Polski wyraziły chęć ubiegania się o ochronę, powołując się na trwającą w Syrii wojnę. Zgłaszały również potrzebę przetransportowania jednego z mężczyzn do szpitala ze względu na jego uraz stopy – według ich rozpoznania było to złamanie. Według relacji samego pokrzywdzonego, był bity tak długo, aż nie zmienił zdania i nie powiedział, że nie chce już jechać do szpitala. Funkcjonariusze mieli również wyśmiewać i żartować z zatrzymanych:

They were making fun of us and beating us, and when my friend asked to go to the hospital, they started beating him until he told them that he didn't want to.

Z miejsca wywózki, z wysokości słupka granicznego nr 751, grupa pokonała odległość około 6,5 km do wysokości następnego, o numerze 761. Kierowała się w stronę słupka o numerze 784, gdzie znajdowało się ich jedzenie i picie. Wszyscy zostali zatrzymani przed dotarciem do miejsca docelowego i przewiezieni przez funkcjonariuszy białoruskich w przeciwnym kierunku, na wysokość słupka nr 736. Przez kilka dni nie mieli nic do picia ani jedzenia, pili wodę z bagna. Według relacji jednego z mężczyzn, białoruscy funkcjonariusze zmusili go i inne osoby do pracy przy transporcie drewna:

When we were arrested we were forced to work like slaves transporting firewood. And they told us if we don't do it they will beat us.

Szpitala

W listopadzie do szpitali trafiło 13 osób. Pięciu mężczyzn z Afganistanu, po dwóch z Iranu i Jemenu, jeden Sudańczyk oraz jeden Syryjczyk. U trzech z nich zdiagnozowano hipotermię. Wśród urazów spowodowanych upadkiem z muru bądź poruszaniem się w trudnym, leśnym terenie, były między innymi: złamanie kości strzałkowej i piszczelowej, uszkodzenie więzadeł kolana oraz obrażenia głowy i szyi. Wyczerpanie, przemarznięcie oraz gorączka dotyczyły wszystkich osób hospitalizowanych. Z zebranych relacji wynika również, że w listopadzie pacjenci wykazywali więcej objawów stresu i płaczliwości, ich stan psychiczny ogólnie można było uznać za zły. Wszyscy relacjonowali, że doświadczyli po kilka wywózek.

Wywózki te, ze względu na brak informacji dotyczących konkretnych liczb, nie zawierają się wyżej prezentowanych statystykach.

Jeden z pacjentów nie pamięta, prawdopodobnie ze względu na swój ówczesny ciężki stan, jak się znalazł w szpitalu. Ma jedynie mgliste wspomnienie, w którym docierają do niego pracownicy organizacji humanitarnej. Pamięta za to jeden z pushbacków, podczas którego został wraz z grupą potraktowany przez funkcjonariuszy straży gazem pieprzowym. Strażnicy mieli również użyć w ich obecności granatów hukowych.

Strzeżone ośrodki dla cudzoziemców

W listopadzie potrzebę wsparcia zgłosiło⁸ 37 osób przebywających w otwartych lub strzeżonych ośrodkach dla cudzoziemców. 11 z tych osób przebywało w ośrodku w Białej Podlaskiej, 10 w Kętrzynie, 8 w Przemyślu, 4 w Białymstoku, 3 w Dębaku i 1 w Grupie koło Grudziądza.

23 z tych osób skontaktowało się po raz pierwszy, były to: 3 osoby z Zimbabwe, po 2 osoby z Syrii, Kamerunu, Pakistanu, Iraku i Bangladeszu oraz po jednej osobie z Indii, Algierii, Iranu, Somalii i Etiopii.

Z aktualnych obserwacji wynika, że cudzoziemcy spędzają w detencji średnio 3,5 miesiąca (minimum 1, a maksymalnie 10 miesięcy).

Osoby przebywające w ośrodkach zgłaszają zarówno potrzeby wsparcia rzeczowego (24 osoby w listopadzie) jak i psychologicznego⁹ (2) czy medycznego (1). Szczególnie ważna w kontekście ośrodków strzeżonych jest także pomoc prawna¹⁰, ponieważ cudzoziemcy są często umieszczani w detencji pomimo braku przesłanek do podjęcia takiej właśnie decyzji. Dzięki interwencjom prawnym udaje się część z tych osób uwolnić. W listopadzie z pomocy prawnej skorzystało 10 osób, w tym 7 po raz pierwszy.

Paczki z podstawowym pakietem odzieżowo-higienicznym wysyła do osób w ośrodkach

Polska Akcja Humanitarna. Szczególnie często zgłaszaną potrzebą są jednak telefony komórkowe (15 próśb w listopadzie). W odróżnieniu od otwartych ośrodków, w których mieszkańcy mogą korzystać ze smartfonów, w ośrodkach strzeżonych dopuszczane są tylko telefony bez aparatu fotograficznego i możliwości połączenia się z Internetem. Dostęp do komputerów jest tam zapewniony tylko przez kilka godzin w ciągu dnia, co zmniejsza szanse na skontaktowanie się z organizacjami pomocowymi wszystkich osób, które tego potrzebują.

Dodatkowo prowadzone są stałe działania case-workingowe mające na celu holistyczne wsparcie osób w drodze. W listopadzie poza 9 osobami będącymi pod opieką caseworkerek zgłosiło się 13 osób przebywających w ośrodkach i 80 osób, które ośrodki już opuściły. 21 z nich poprosiło o asystę związaną z procedurami prawnymi, w tym:

- 2 – pomoc w przygotowaniu dokumentacji do postępowania dublińskiego;
- 54 – asystę w aplikacji o pomoc finansową z UNHCR;
- 3 – pomoc w związku z deportacjami;
- 8 – pomoc w znalezieniu pracy;
- 5 – asystę w sprawach zdrowotnych.

⁸ Zgłoszenia do zespołu Pomoc SOC działającego w ramach Fundacji Podróżnych Ugości, wcześniej SIP.

⁹ Profesjonalne wsparcie psychologiczne świadczone przez terapeutów.

¹⁰ Profesjonalna pomoc prawna świadczona przez prawniczki.

Ubieganie się o ochronę w Polsce

Składanie wniosku o ochronę międzynarodową na przejściu granicznym?

PRAKTYCZNIE BRAK MOŻLIWOŚCI

Aktualnie na granicy polsko-białoruskiej funkcjonuje JEDNO czynne dla ruchu osobowego przejście graniczne: Brześć – Terespol. Wszystkie pozostałe przejścia pozostają nieczynne do odwołania.

Osoby, które obecnie przekraczają granicę w sposób nieuregulowany, często **nie mają w praktyce możliwości złożenia wniosku o ochronę międzynarodową** na działającym przejściu. Jak wynika z licznych raportów organizacji międzynarodowych, RPO i NGOs, Polska Straż Graniczna od 2015 roku ignoruje deklaracje ubiegania się o ochronę w Polsce, składane przez cudzoziemców na przejściu granicznym w Terespolu. Potwierdzają to również wyroki ETPCZ, w których trybunał mówi, że Polska prowadzi szerzej zakrojoną politykę odmawiania wjazdu cudzoziemcom przybywającym do Polski z Białorusi¹¹.

Polska Straż Graniczna od lat ignoruje takie próby, czego przykładem mogą być historie czeczeńskich rodzin, które w latach 2015–17 miesiącami koczowały na dworcu w Brześciu. Dodatkowo, po stronie białoruskiej obszar przygraniczny jest kontrolowany przez służby białoruskie. Zanim osoba znajdzie się na polskim przejściu, musi zostać dopuszczona przez białoruską straż graniczną do samego przejścia,, a następnie wypuszczona z Białorusi.

W konsekwencji powyższych praktyk nieregularne przekroczenie granicy staje się dla większości osób jedynym sposobem na to, aby dostać się na terytorium Polski i złożyć wniosek o status uchodźcy. UNHCR podkreśla, że prawo do ubiegania się o ochronę międzynarodową i korzystania z niej nie zależy od legalności przybycia osoby ubiegającej się o ochronę do danego kraju, ponieważ te osoby są często zmuszane do przybycia na terytorium lub wjazdu na nie bez uzyskania uprzedniej zgody.

¹¹ M.K i inni przeciwko Polsce HUDOC – European Court of Human Rights (coe.int).

Z danych udostępnianych przez polską Straż Graniczną wynika, że w okresie styczeń-wrzesień 2023 w Placówce Straży Granicznej w Terespolu przyjęto wnioski od 616 osób: 572

obywateli Rosji (głównie narodowości czecho-słowackiej), 35 Tadżykistanu, 6 Białorusi, 2 Kirgistanu i 1 Armenii.

Składanie wniosków o ochronę międzynarodową w polskich ambasadach?

NIE MA TAKIEJ MOŻLIWOŚCI

W Polsce status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą można otrzymać po złożeniu wniosku o ochronę międzynarodową. Taki wniosek należy złożyć do Szefa Urzędu do Spraw Cudzoziemców za pośrednictwem komendanta oddziału Straży Granicznej albo komendanta placówki Straży Granicznej. Jest to możliwe TYLKO wtedy, kiedy osoba przebywa na terenie Polski. Ustawa o udzielaniu ochrony na terytorium RP nie nakłada obowiązku złożenia wniosku na przejściu granicznym. Wolę ubiegania o ochronę międzynarodową Można wyrazić przed

funkcjonariuszem Straży Granicznej w dowolnym miejscu na terytorium Polski.

Ambasady nie oferują możliwości złożenia wniosku o ochronę międzynarodową¹². Tak skonstruowane procedury w praktyce **uniemożliwiają osobom szukającym schronienia dostępu do terytorium i skutecznych procedur uchodźczych**. Zamknięte przejścia graniczne, praktyka nieprzyjmowania wniosków przez Straż Graniczną, brak rozwiązań systemowych oraz to jedne z czynników wzmagających nieregularną migrację.

Składanie wniosków o azyl w polskich ambasadach?

TYLKO w WYJĄTKOWYCH PRZYPADKACH

Ochrona międzynarodowa jest często błędnie nazywana azylem. Może to wynikać z kalki językowej, po angielsku 'asylum' oznacza właśnie ochronę w rozumieniu konwencji genewskiej, a nawet status uchodźcy. Błąd ten jest często powielany, także w mediach i w artykułach specjalistycznych i prowadzi do mylnego wrażenia, że o „azyl” rozumiany jako status uchodźcy można ubiegać się w ambasadzie. Tymczasem w Polsce **„azyl” to odrębna, krajowa kategoria ochrony**, Można się o nią ubiegać w ambasadzie, jednak żeby ją otrzymać, trzeba spełnić bardzo konkretne przesłanki określone w art. 90 Ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej:

Cudzoziemcowi można, na jego wniosek, udzielić azylu w Rzeczypospolitej Polskiej, gdy jest to niezbędne do zapewnienia mu ochrony oraz gdy przemawia za tym ważny interes Rzeczypospolitej Polskiej.

Kluczowa jest tu druga przesłanka, która oznacza, że przyznanie azylu jest w pewnym sensie decyzją polityczną – ma służyć interesowi państwa i wydanie decyzji o udzieleniu lub pozbawieniu azylu wymaga uzyskania zgody ministra właściwego do spraw zagranicznych. Osoby spełniające przesłanki umożliwiające im otrzymanie statusu uchodźcy lub ochrony uzupełniającej (czyli angielskiego asylum) często nie kwalifikują się do otrzymania „azylu” w polskim rozumieniu tego słowa.

¹²Ambasada w Mińsku w rozmowie telefonicznej w dn. 20.11.2023 roku również potwierdziła, że nie ma takiej możliwości.

azyl				ochrona międzynarodowa				
2020	31 osób wnioskujących			2 803 osób wnioskujących				
	4	11	13	161	2 048	222	16	1 044
2021	27 osób wnioskujących			7 699 osób wnioskujących				
	3	11	1	1 019	1 457	1 135	0	1 078
2022	50 osób wnioskujących			9 933 osób wnioskujących				
	8	26	2	372	1 603	4 590	0	4 093
	decyzja pozytywna	decyzja negatywna	umorzone	status uchodźcy	decyzja negatywna	ochrona uzupełniająca	pobyt tolerowany	umorzone

Liczba osób, które złożyły wnioski o azyl lub ochronę w Polsce w latach 2020–2022 oraz liczba osób, co do których podjęto decyzję w analogicznych okresach. Opracowanie na podstawie statystyk Urzędu do Spraw Cudzoziemców.

Definicje

Zgłoszenia łącznie — łączna liczba zgłoszonych grup/osób w drodze, znajdujących się na terenie Polski, Białorusi, Litwy lub Łotwy. Nie uwzględnia osób przebywających w danym okresie raportowym na terenie innych krajów europejskich, ponieważ raport ma na celu zobrazowanie sytuacji na granicy polsko-białoruskiej i związanym z nią szlakiem migracyjnym.

- **Grupy** — osoby podróżujące razem w momencie zgłoszenia i/lub interwencji humanitarnej/ prawnej/medycznej. Osoby te mogą, ale nie muszą być związane więzami rodzinnymi lub społecznymi.
- **Osoby indywidualne** — poszczególne osoby wchodzące w skład grup.

Dzieci — wszystkie osoby, których potwierdzony bądź deklaracyjny wiek to 0–18 lat.

MBO (małoletni bez opieki) — Osoby poniżej 18 roku życia podróżujące bez dorosłego opiekuna prawnego, a więc także małoletni podróżujący ze starszym rodzeństwem lub innymi krewnymi niebędącymi ich opiekunami w świetle prawa obowiązującego w Polsce.

Zgłoszenia z Sistiemy — zgłoszenia grup/osób przebywających w pasie terenu pomiędzy umocnieniami granicznymi Polski i Białorusi, zwanymi potocznie sistiemą.

Muharrama — określenie używane przez arabskojęzyczne osoby w drodze na pas ziemi mieszczącej pomiędzy polską barierą graniczną a umocnieniami po stronie białoruskiej. Muharrama w języku arabskim oznacza "zabroniona". Osoby w drodze używają również dłuższego określenia المنطقة المحرمة "zabroniona strefa". W Polsce teren ten potocznie zwany jest sistiemą.

Wsparcie udzielone — łączna liczba osób lub grup, do których udało się dotrzeć organizacjom i podmiotom działającym na Podlasiu, które zgodziły się podzielić z nami informacjami (GG + Ocalenie, niezrzeszone mieszkańcy i mieszkanki Podlasia, kolektywy, jednostki, POPH).

- **Pomoc rzeczowa** — wsparcie w postaci podstawowych pakietów pomocy humanitarnej — jedzenie, ubrania, woda, informacja.
- **Pomoc prawna** — wsparcie w procedurach związanych z zapobieganiem wywózkom i umożliwieniem złożenia wniosku o ochronę międzynarodową.

- **Pomoc medyczna** – profesjonalne wsparcie udzielone przez osoby z uprawnieniami medycznymi.
- **Pierwsza pomoc przedmedyczna** – wsparcie udzielane przez osoby po podstawowym szkoleniu z ratownictwa takie jak przemywanie ran czy opatrywanie stóp okopowych.

Zgłoszenia wywózki – wywózki zgłoszone nam w danym okresie raportowym przez osoby, które doświadczyły ich bezpośrednio lub były ich bezpośrednimi świadkami lub świadkiniami.

Zgłoszona przemoc Polska – zgłoszone przypadki przemocy doświadczonej bezpośrednio przez osoby w drodze, której sprawcami według relacji pokrzywdzonych były osoby należące do polskich służb mundurowych: Straży Granicznej, Policji, Wojska Polskiego, Wojsk Obrony Terytorialnej.

Zgłoszona przemoc Białoruś – zgłoszone nam formy przemocy doświadczonej bezpośrednio przez osoby w drodze, której sprawcami według relacji pokrzywdzonych byli ludzie należący do białoruskich służb mundurowych.

Liczba interwencji – liczba interwencji humanitarnych podjętych przez zespoły terenowe w odpowiedzi na zgłoszenie potrzeby wsparcia lub przypadkowe spotkanie osób w drodze na terenie przygranicznym.

Liczba zmarłych – liczba osób w drodze zmarłych w okresie sierpień 2021 – listopad 2023 po stronie polskiej granicy polsko-białoruskiej oraz te przypadki ze strony białoruskiej, o których wiemy. Nie uwzględnia wszystkich przypadków śmierci w szpitalach czy wypadkach samochodowych, powiązanych ze szlakiem migracyjnym. Dane będą weryfikowane i uzupełniane. Spodziewamy się, że mogą pojawić się dane o większej liczbie osób zmarłych również z rozpatrywanego tu okresu.

Liczba zaginionych – osoby, których zaginięcie zostało zgłoszone przez najbliższych krewnych lub towarzyszy drogi i deklarowany brak kontaktu trwa co najmniej dwa dni.

Urazy w wyniku muru – urazy, które zgodnie z deklaracją osób w drodze powstały podczas przekraczania zabezpieczeń na granicy polsko-białoruskiej.

Osoby z grup wrażliwych – osoby szczególnie narażone ze względu na następujące przestanki:

Wiek	<ul style="list-style-type: none"> - małoletni - małoletni bez opieki - osoby powyżej 45 roku życia - seniorzy/ki powyżej 60 roku życia
Przestanki medyczne	<ul style="list-style-type: none"> - ciąża - choroba przewlekła - niepełnosprawność
Przestanki sytuacyjne Protection Needs *	<ul style="list-style-type: none"> - ofiary przemocy seksualnej lub narażone na przemoc ze względu na płeć - ofiary tortur - ofiary handlu ludźmi

* na obecnym etapie praktycznie niemożliwe do zidentyfikowania